

LA BELLVERNA

Revista de l'Associació Cultural Amics de Teulada

II època - núm. 9 - Teulada, Primavera 2022

LA BELLUERNA

Revista de l'Associació Cultural
Amics de Teulada
II època, núm. 9

Teulada, Primavera 2022

Consell de Redacció:

Mila Bisquert Salvà

Juanjo Bertomeu Oller

Jaume Buigues i Vila

Joan Ivars Cervera

Direcció, coordinació i maquetació:

Joan Ivars Cervera

Edita:

**Ajuntament de Teulada - Regidoria
de Cultura**

Associació Cultural Amics de Teulada

SUMARI

- Editorial. Cultura popular (Joan Ivars) 3
- Don José Mulet Borrell, un mestre gater a Teulada (Maties Monfort Monfort 4
- El Grup Amanèixer de Teulada (Grup Amanèixer)8
- Les festes Patronals de Teulada i la Processó del Rosari del Pessic II (Irene Buigues) 11
- Homenatge a una esportista teuladina: Paqui Oller Vila (Club Olímpia Bàsquet i Joana Vila Buigues).....15
- Passejant per les Comes (II): "Els pregadeus" o revoltacampanes (José V. Ferrando) 18
- Els Perla: visió des d'Ondara de la comercialització del raïm de moscatell (Vicent Ortuño Ginstar i Pepa Vives Gayà)19
- Solidaritat en temps de guerra: el SRI i el CRI a Teulada (Juanjo Buigues Sapena)..... 24
- Etnopoètica: un gènere universal? (Noèlia Pedro Julià).....30
- Josep Cardona, el Persa, deu anys d'absència d'un artista genial (Jaume Buigues i Vila)....32
- Una imatge, mil paraules 34
- L'ACAT es mou 35

Portada: Mediterraneum, escultura de
Carmen Fraile (foto: Joan Ivars)

Correspondència:

amicsdeteulada@gmail.com

Web ACAT:

www.amicsdeteulada.net

Núm. ISSN: 2660-5899

Dipòsit legal núm. A 436-2020

Quan en general parlem de “cultura”, sembla que ens referim als coneixements i manifestacions artístiques que s’aprenen als llibres, universitats i altes centres educatius. Les biblioteques i museus tradicionals estan plens de testimonis de cultura literària, científica o artística que grans homes o dones han creat al llarg dels temps; els noms d’aquestes persones passen i passaran a la història com a grans pensadors o creadors d’excel·lents obres, models per a les seues generacions i les que els seguiran. És la “cultura oficial”, la que serveix de model per al món “civilitzat”. I això és així arreu del món i en quasi totes les èpoques de la història de la humanitat.

Hi ha, però, una altra “cultura”, o almenys un altre tipus de cultura (perquè al cap i a la fi, tot és “cultura”, entenent aquesta paraula en el seu sentit etimològic de “cultiu o conreu” de la ment i esperit de les persones). És la que coneixem com “cultura popular”, que no s’aprèn als llibres ni a les universitats, és la que naix al si de les persones que moltes vegades són considerades “incultes”, perquè quasi no han anat a escola o tenen pocs coneixements apresos als llibres. I es transmet de pares a fills i de generació en generació.... fins quasi els nostres dies, quan la “cultura oficial” està ofegant la cultura popular mitjançant tota classe d’instruments al seu abast: televisió, llibres, mòbils, ipads o altres artilugis electrònics.

Els camps i matèries de la cultura popular són amplíssims: des de la literatura, música, arts plàstiques, conreus de la terra, filosofia de la vida, creació d’instruments per al treball, etc., etc. I sempre la característica general és l’anonimat de les creacions en la cultura popular; ningú no sap perquè tals herbes són bones contra la febra o qui és l’autor de les cançonetes o poemes que en certs temps s’han fet molt “populars”.

Moltes vegades ens hem trobat amb homes o dones anònims que són veritables “pous de ciència”, tenen molts coneixements sobre moltes coses que desconeix la “ciència oficial”. Encara estem a temps de recollir aquest material que enriqueix la nostra cultura. Si no es crea ja tanta cultura tradicional almenys cal que arrepleguem la que encara queda viva en les ments i les vides dels nostres majors. En els últims anys s’ha avançat molt en aquest sentit: s’ha investigat i publicat molt sobre cultura popular i arreu del món han sorgit museus que mostren les realitzacions anònimes de gent del poble. Però encara queda molt per saber.

Entenem, per tant, que la popular no és una altra cultura, sinó una part, una manifestació més que enriqueix tota la cultura que creen les dones i els homes.

Don José Mulet Borrell, un mestre gater a Teulada

Maties Monfort Monfort

Ja havíem rebut la tardor a Gata, primers dies d'octubre més o menys. El dia estava nuvolós, pantaló curt i el monyo ben pentinat per mare, baixava el carrer la Bassa, amb alguns clots d'aigua de les darreres pluges. Arribe als baixos de l'Ajuntament: "al segon pis està l'escola" recordava el que em va repetir la mare mentre esmorzava. Una escala amb passamans d'obra, fosca, escalons de poca alçada, entrada dels despatxos i sala de plenaris de l'Ajuntament al primer pis. Passe de llarg i arribe al segon pis, segona porta, ja que a la primera està l'escola del mestre Vives. Parat a l'entrada escodriñe una sala ampla de sostre alt, amb cinc filades de pupitres de doble seient, d'enfront una taula d'escrient amb caixons i cadira ocupada per un home gran, cabells blancs ben retallats, un cos flac on aguaitava una esquena lleugerament encorbada sota una jaqueta que li venia gran i una corbata negra i estreta que penjava del coll de la camisa.

El mestre Borrell, oncle meu, casat amb una germana de mon pare, amb un lleuger somriure es va acostar i em va mostrar el meu pupitre. De front la pissarra al costat de la taula del mestre. Finestres per tot arreu i a un racó l'armari de fusta i portes de vidre, al costat la botija d'aigua.

Eixe curs, amb sis anys, va ser per a mi el primer des de l'eixida de pàrvuls i l'últim de la fructífera carrera de José Mulet Borrell. Després, la jubilació.

José Mulet Borrell va néixer el dia 1

d'abril de l'any 1890 al carrer Calvari (actual carrer Signes) núm. 40, a les "cases dels Borrells", de Gata de Gorgos, fill de José Mulet y Montaner i de Josefa Borrell Mulet. Va ser el segon dels set germans d'una família acomodada: Vicente, José, Juan, Mª Virtudes, Francisco, Emilio i Antonio. Va viure els primers anys de vida sense penúries i, potser, amb una bona preparació acadèmica fora del normal. De major, volia ser mestre.

Amb catorze anys, edat mínima per iniciar estudis de Magisteri, son pare va sol·licitar el seu ingrés a l'Escola Normal de Mestres d'Alacant. Els estudis els va fer per lliure i l'aplicació i l'interès van donar el seus fruits. A juny del 1905 va obtenir el Grau Elemental de Magisteri amb un sol suspens en *Nociones de Aritmética y Geometría*. Dos cursos del Grau Superior sense cap suspens i un excel·lent en *Dibujo de Adorno*. José, amb 17 anys, estava ja en possessió del títol de *Maestro de Enseñanza Primaria de Grado Superior*.

L'inici de la tasca en l'ensenyament té lloc a l'Escola Primària de Benitatxell el dia 25 de gener de 1908. Dos anys d'interinitat amb un sou de 412,50 ptes./mes. Malgrat l'obligació de viure al Poble Nou de Benitatxell, el sou de mestre no ho permet. El Mestre Borrell continua vivint a Gata i es desplaça tots els dies amb la seua bicicleta a l'escola del poble veí.

Alcoi es el següent destí. Des de l'1 de juliol de 1910, dos anys d'interí amb un sou de

825,00 ptes. En aquest període de temps, José Mulet és convocat en l'allistament de *mozos* pel servici militar de l'any 1911 a l'Ajuntament de Gata, “*se presenta quien fué medido y tallado resultando tener un metro seiscientos y cinco milímetros y reconocido útil para el servicio de las armas*”. Fou destinat al Regiment núm. 10 de Còrdova.

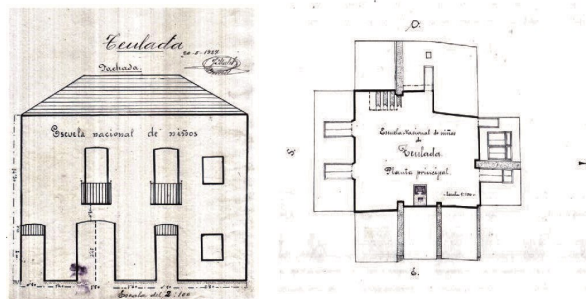
A maig de 1911 aconseguí la plaça en propietat de Mestre de Primària, atorgada per la Universitat de Saragossa i es destinat a l'escola de *Los Campos* (Sòria). Un curt espai de temps a *Huermeces* (Guadalajara) i trasllat a *Río Tinto* (Huelva) on impartirà la docència quatre anys amb un sou de 1.100 ptes. mensuals. Després serà destinat a Relleu (la Marina Baixa).

Aprofitarà la destinació a Relleu, ja a prop del seu poble de Gata, per casar-se amb Josefa Monfort Leyda el dia 3 de maig de 1917. Van tindre dos fills, Josefa a l'any 1918 i Octavio l'any 1920.

Després d'una curta estada a Relleu, on farà bons amics, es nomenat mestre pel torn de l'Estatut en les vacants corresponents de 1922 a l'escola de Teulada, situada aleshores a la casa núm. 2 del carrer Sant Vicent (també dit de la Manegueta). José Mulet, amb quasi 32 anys, és un mestre amb una gran experiència, sense deixar mai d'augmentar els seus coneixements. Molt considerat en aquesta població, on va establir el seu domicili durant 8 anys, tant per la seua tasca en l'ensenyament com per la seua participació en els quefers de la comunitat, on va deixar molts amics i records.

En reconeixement a aquell temps, té dedicat un carrer, el qual es va obrir gràcies a la

seua influència personal. El prevere Vicente Llopis Bertomeu, alumne seu, no troba prou paraules d'agraïment :

Escola de 1r. Ensenyament de Teulada.
Mestre en propietat: José Mulet Borrell

“*Cuando D. José Mulet llegó a Teulada en el año 1922, en Teulada no había ningún estudiante entre las familias sencillas. Los hijos de los labradores no teníamos derecho a cursar ninguna carrera. Nadie orientaba a nuestros padres. Nadie se preocupaba de nosotros. Llegó este excelente maestro y con mucho acierto empieza a seleccionar a los niños que según su criterio tenían suficientes dotes intelectuales para cursar unos estudios. Anima a nuestros padres; les hace ver la conveniencia de dar carrera a sus hijos; les brinda una enseñanza estupenda y económica en extremo; al que no puede pagar se le atiende como los demás. Así pudo dejar en Teulada a muchos hombres de carrera que a él se lo debemos todo, y el camino abierto*”

para los maestros y niños que vinieron detrás de él. A él le cabe el honor de haber iniciado esa magnífica corriente cultural en Teulada.”

És una llàstima la pèrdua dels arxius municipals d'aquesta època. La qual cosa ens priva, entre altres coses, d'una informació fonamental sobre l'escolarització de Teulada.

A Teulada va conviure amb un gran personatge, el Dr. José Pitarch Jarque, el metge del poble. Són paleses la bona relació i

Xiquets (amb el mestre Borrell) i xiquetes de les Escoles Nacionals de Teulada a l'any 1927

col·laboració entre ambdós com podem veure en la *Memoria Estudio Topográfico Sanitario de la Villa de Teulada* del metge, on utilitza

els plànols i dibuixos fets pel Mestre.

La llavor del Mestre a Teulada es pròpia d'una persona meticulosa i que va més enllà de l'ensenyament als xiquets de la seua escola. Participa activament en els quefers municipals, escola d'adults per la nit, control de l'estat de salut dels alumnes, preocupació constant per l'estat de les instal·lacions escolars i manteniment dels estris i útils del desenvolupament. Es palesa la seua participació en l'obertura d'un dels carrers del poble, de tal manera que al dia d'avui el carrer porta el seu nom, Carrer del Mestre José Mulet Borrell. Així mateix va estar un col·laborador en la tasca del metge José Pitarch Jarque sobre l'estudi topogràfic-sanitari de la vila de Teulada.

L'objectiu professional de José Mulet no és altre que ser mestre de l'escola a Gata, el seu poble. El 9 de desembre de 1929 *La Gaceta* publica el nomenament provisional de José, núm. 3.841 de l'escalafó nacional, per a la vacant de Gata. Té 39 anys i en aquest lloc exercirà de mestre fins a la jubilació. S'instal·la al seu domicili definitiu al núm. 26 de l'Avinguda de Canalejas (actualment, de la Marina Alta) on vivien el matrimoni, dos fills i una assistenta, Àngela Masó Vallés, a qui es va portar de Teulada.

L'ensenyament de primària d'aquells temps comprenia xiquets de 9 a 12 anys (les xiquetes separades amb la seua mestra). Els principis educatius aplicats pel mestre eren l'autoritat i el respecte. Classe lectiva tots els dies de la setmana de sis hores diàries de matí i vesprada. L'assistència de l'alumnat irregu-

lar, condicionada per l'oratge, els esdeveniments lúdics o la falta de mans per a la tasca agrícola. La rutina diària del mestre es completava amb les labors al camp, quefers familiars i vermut al casino amb els amics a la vesprada.

José Mulet, sempre inquiet, es presenta a regidor de l'Ajuntament de Gata en les eleccions del 12 d'abril de 1931 a la llista del seu cunyat Julián Monfort Leyda, nou alcalde de Gata en el

José Mulet Borrell (any 1913)

Segona República. Aquesta nova època progressista suposa un canvi en el món de l'ensenyament, on fou *Director General de Primera Enseñanza* el seu amic socialista Rodolfo Llopis. Les lleis estatals arplegaven les velles aspiracions de llibertat i renovació de les corrents pedagògiques de l'Europa fonamentades en l'escola única, activa, pública i laica amb uns nous valors de justícia social i solidaritat humana.

Gran activitat va tenir el mestre en la política de Gata al període de la Segona República. L'impuls en la construcció de les noves escoles (actual col·legi Santíssim Crist) i la participació en el disseny de l'avantprojecte de les mateixes, així com la representació de l'Ajuntament de Gata en l'Assemblea de Dénia referent a l'Estatut Regional. En aquest temps va fer els seus primers "pinets" en la l'escritura en valencià (correspondència amb Nicolau Primitiu).

Finalitzada la Guerra Civil i arribada la

Dictadura de Franco tots el mestres de la República foren obligats a deixar la seua tasca. Era el naixement de l'escola del nacional-catolicisme, on el més important era la religió i adoctrinament en les excel·lències de la pàtria, segons la *Ley de Enseñanza Primaria* del 17 de juliol de 1945. Malgrat la nova Llei, el mestre Borrell va tornar al seu lloc de treball, potser motivat per les bones relacions amb l'Església i els antecedents conservadors de la família.

La vida es torna una rutina. Escola, casa o caseta, agricultura, amics, casinos del Catxo o del Sariero i visites a amics de Teulada, Rellu i València.

Nomenat Jutge de Pau en juliol de 1948, el seu caràcter conciliador, just i temperat i l'experiència pedagògica li augmenta, si cap, el seu respecte per tot el veïnat per les seues decisions.

José Mulet Borrell i alcalde (Gata, anys 50)

Es va jubilar l'any 1956 amb un sou de 20.000 pts. al mes, més una paga extra d'una mensualitat a desembre.

Va morir als 93 anys, ja vidu, el dia 3 de febrer de 1983 a les 9 hores d'un ictus que va provocar una parada cardíaca. Va deixar dos fills, sis néts i besnéts.

El grup Amanèixer de Teulada

Grup Amanèixer

La nostra societat ha evolucionat. Parlem d'un temps situat entre els anys 60 i l'actualitat. Hem evolucionat i eixa evolució ha estat també reflectida en aconseguir que es reconeguen situacions i persones que fan coses importants o que destaquen en alguna cosa. En aquells moments d'època fosca, l'esforç no importava. Per arribar que et reconegueren en alguna modalitat havies de tindre un bon padrí (no padrines perquè eren dones i no comptaven). Costava molt i arribava poca gent a donar-se a conèixer en allò que destacava. Preparar un espectacle o qualsevol esdeveniment era difícil. L'administració posava molts inconvenients: censures, dependència de si simpatitzaves amb el règim o no... i quasi era una heroïcitat dur endavant actes musicals o d'altres continguts.

Avui és tot molt diferent. Algú que tinga iniciativa, bé siga musical o de qualsevol altre aspecte, té espais suficients per demostrar la seua personal capacitat i difondre-la amb facilitat. A més tothom ho podem gaudir.

Teulada. Any 1971. Trien als festers de Sant Vicent de l'any 1972. Eixa gent jove havia d'anar pensant com organitzaven les festes, a quins cantants portarien, quines activitats desenvoluparien... Entre estes activitats a l'estiu estava l'Elecció de la Reina de Festes per a l'any següent: 1972.

Un dels festers d'eixe moment va parlar amb Vicente Boira, demanant-li si ell podria cantar a eixe acte. Boira va pensar en persones

del poble que pogueren acompanyar-lo. Es va dirigir a Juani Vila, que sóc jo. Jo havia eixit a cantar al cine de la "ti Paulina", ben joveneta, amb la meua guitarra. Cantava a Karina, a Joan Baez ... La meua guitarra era i és el meu baluard. Amb ella em sentia i em sent protegida front a tot el que la vida em portava i em porta. També em salvava de tindre vergonya per eixir a cantar a l'escenari, davant tota la gent del meu poble. Cantar m'era vital... I cantava acompanyant-me amb la meua ben estimada guitarra.

Jo, que no tenia ni miqueta de vergonya, de seguida li vaig dir que sí a Boira. La música bullia per dins de mi com una "olla a pressió", i molt més si es tractava de formar grupet amb gent que cantàrem. Vaig començar a somniar com seria eixe grup, com quedaria de preciós si cantàvem a veus cançons que ens agradaren, amb guitarres, bateria, contrabaix, veus... Aleshores Boira i jo, els dos juntets, ho anàrem dient cap ací i cap allà, fins arregar un grupet de gent, amics i amigues, molt interessant, i que estigueren disposats i disposades a eixir a cantar al cine d'estiu davant tot el poble. Des d'eixe moment les nostres vides musicals i d'amistat s'uniren per sempre i encara continuen.

Parle del *Grup Amanèixer*. Eixes persones que cap l'any 1971, a l'estiu, participaren en l'acte denominat "Elecció de la Reina de Festes Teulada 1972": Vicente Llobell Ortiz (Boira) Mª Dolores Marcos, Vicente Vallés (Marta), Ferran Vila, Imma Clemente, Lina

Soler, Rosalina Vila, Tere Llobell, Juani Vila, José Vicente Ferrando, Miguel Ferrer, Juan Sua-
ria.

Encara que el nostre poble en aquells mo-
ments era xicotet, i tots i totes ens coneixíem, la
majoria de nosaltres veníem de relacionar-nos en
“pandilles” d’amics i amigues diferents.

Així va nàixer el “Grup Amanèixer”... un
grup de música folk a Teulada. Cantàrem per pri-
mera vegada al cine d’estiu al nostre poble, amb
una gran il·lusió i èxit: *Buterfly* de Danyel Gé-
rard, *Poetas andaluces* de Aguaviva sobre un po-
ema de Rafael Alberti, *Kumbayá*, *Vull ser lliu-
re...* i d’altres que preparàrem per a eixa primera

actuació.

Després d’actuar al cine eixe estiu no ens
quedàrem quietets ni ens conformàrem. Ens senti-
rem tan bé que allò no podia parar. Després d’ha-
ver passat dies i dies assajant, preparant eixa pri-
mera actuació al cine d’estiu, muntant les cançons
per eixir a l’escenari i quedar decentment, gau-
dint, rient-nos i anant junts per ahí, tot això va fer

que es desenvolupara entre nosaltres una preciosa
amistat que avui encara està ben viva.

Vam decidir continuar cantant. Assajàvem
per la nit. Els llocs d’assaig van anar variant: pri-
mer Doña Amparo ens va deixar una aula a les
Escoles Sant Vicent Ferrer. Després ens va servir
la fàbrica de gel del meu pare Fernando Vila. Més
avant ens arreglàrem nosaltres mateixos la cam-
bra de Carmencita Vila. També vam passar una
temporada a La Cultural. I ací, tots nosaltres te-
nim un ben estimat record pel nostre Josep Bui-
gues, qui estava a sovint amb nosaltres. Final-
ment acabàrem anant a la casa del “ti Quico Cer-
vera” iaio de Jose Vicente Ferrando.

Buscàvem les cançons a la màquina de dis-

cos que hi havia als futbolins del “tí Sardí”. Pro-
vàvem les veus, perquè cantàvem a tres o quatre
veus que ens inventàvem nosaltres... Als estius,
després d’assajar i treballar les cançons, ens pegà-
vem un passeig fins al Pla. Nosaltres érem jóvens
i teníem molt a parlar... de política... fent-nos
preguntes serioses referents a les nostres vides...
cantant-nos els nostres problemes, etc.

Hi havia xafarders al nostre poble que esco-
drinyaven i *dotorejaven* darrere de les persianes
de fusta que s’estilava posar a les portes i fines-
tres. Tafanejaven dient que “mentres uns toquen,
els altres ballen”. Malpensaven de nosaltres. Cre-
ien que estàvem junts per tocar-nos i magrejar-
nos. I nosaltres trobàvem plaer senzillament es-

tant junts, cantant i parlant. Possiblement era difícil de comprendre... però així era. Érem els “*raritos del poble*”. I nosaltres tan contents i contentes!

A més de les cançons que agafàvem del panorama musical, teníem cançons pròpies:

El riu de la llibertat, *Llaurador*, compositor José Vicente Ferrando. A Xaló l'estrenàrem i guanyarem el festival folk.

Món d'avui, que va ser una de les cançons que presentàrem per participar al Festival Folk

d'Alacant, que es celebrava al castell de Santa Bàrbera. Prèviament calia enviar la relació de cançons que havíem preparat i les corresponents lletres. Ens contestaren dient-nos que estàvem admesos, però que la cançó *Món d'avui* no la podíem cantar. No va passar la censura. Per a nosaltres i en aquells temps convulsos de dictadura, que ens censuraren una cançó era tot un triomf.

Actuàrem varies voltes a altres poblacions: Festival Folk de Pedreguer, Orba, els Poblets, Benidorm, Parcent, on guanyarem un segon premi.. Fins i tot anarem a TV Espanyola, a provar sort al concurs “La gran ocasió”. Els nostres pares no ens deixaven anar sols a Madrid, en tren. Ens va costar convencer-los. Fins i tot anàrem al campament de Rabasa, a Alacant, per tal que deixaren eixir a Vicente Vallés (Marta), que estava fent la mili, per a que poguera vindre a eixe viatge. Per fi agafàrem camí de Madrid. En tren. Allí ens vàm hospedar a l'Hostal Guerra, a la Carrera de San Jerónimo.

Ens ho réiem tot. Ens divertíem amb qualsevol cosa... qualsevol comentari...

qualsevol circumstància. Ara també.

Així vam viure la nostra juvenesa. Ben rica d'experiències i d'estima.

Al cap de 35 anys un dia ens tornarem a reunir per gravar unes quantes cançons d'aquelles, pel gust de estar acompanyats musicalment per les noves tecnologies. Com a resultat va eixir el disc *35 anys després*

Març de 2022

Les Festes Patronals de Teulada i la Processó del Rosari del Pessic (II part)

Irene Buigues Sapena

Com hem introduït en la primera part, la Processó del Rosari del Pessic era una antiga romeria o processó sense ciri que es realitzava la vesprada del diumenge de festes, un dia abans de sant Vicent Ferrer. La romeria tenia com objecte el trasllat des de l'església a l'ermita de la imatge patronal, ja que a l'endemà esta s'utilitzava per a la solemníssima processó en honor del sant patró (la qual eixia de l'ermita). Per una altra banda algunes fonts parlen que també es baixava a la Mare de Déu del Rosari o del Roser (d'ací vindria el seu nom), imatge que després es tornava a pujar a l'Església per tal de continuar resant el rosari (entrevista 1). El seu recorregut en part anava pel recinte emmurallat. I el subjecte celebrant era el poble de Teulada, tant homes com dones, que s'entremesclaven i anaven en grup. Les dones anaven resant el rosari i els homes aprofitant l'acte, i probablement animats pels companys i l'ambient festiu (hi havia música i la gent per la part final anava xarrant), aprofitaven per pessigar el cul de les dones. Encara que també potser este fet estiga més relacionat amb el temps festiu en el qual ens trobem, doncs no oblidem això, què és una festa de primavera que s'inicia a la fi del cicle de quaresma-pasqua, moment on els impulsos més naturals afloren i el dejuni i l'abstinència acaba. Les festes eren i són un espai públic de socialització, i és un moment en que les relacions iniciades en pasqua acaben per consolidar-se. La processó era un espai d'interacció intersexual i s'aprofitava l'acte per interactuar amb el sexe contrari. No obstant, els homes no eren els únics

que realitzaven esta pràctica d'inversió de l'ordre, ja que les dones amb tota la intencionalitat del món s'enganxaven les agulles a les espardeñyes per tal de punxar a aquelles dones o homes als qui els tenien més malícia o un cert recel. No se sap quin és l'origen i des de quan es fa, ja que *la festa és un temps-espai per a l'espontaneïtat* (Ariño i Gómez, 2012).

Al rector de la vila, com a organitzador de la romeria, no li faria molta gràcia este ambient caòtic i desordenat i sembla ser que per voluntat pròpia i per la influència del règim franquista va acabar per formalitzar-se. Fonts orals consultades afirmen que sobre l'any 1950 va ser quan es va neutralitzar (entrevista 1)¹. Altres fonts parlen que va ser durant la guerra civil espanyola (1936-1939), moment en què les festes patronals se suprimeixen i es traslladen al 14 d'abril, per tal de commemorar el dia de la República, alterant així molts dels actes que es realitzaven, sobretot els de caràcter religiós (entrevista 2)².

La formalització que es va dur a terme ens ha deixat la processó actual, un ritual en la qual l'única cosa que es conserva és el dia en el

qual es realitza i la seua finalitat. Processó o trasllat processional on participen els nens de comunió, els festerets, els festers joves i majors, la colla de dolçainers, la banda de música, representacions simbòliques com el sant, els portadors del sant, el rector, la corporació municipal, la policia i els teuladins. L'espai es converteix en un espai d'ostentació i competició, on els participants llueixen les seues millors gales. Les cases per on passa la processó queden obertes de bat a bat, i banderes, senyeres i imatges de sant Vicent adornen els balcons. Durant el recorregut es disparen 21 salves i a la seua fi, quan el sant entra per la porta de l'ermita, la banda toca els gojos en honor al patró mentre es dispara un xicotet castell.

La processó s'ha espectacularitzat i institucionalitzat. L'espectacularització ha vingut de la mà dels periodistes que fan seguiment de les festes, i els fotògrafs i càmeres que al llarg de les festes fan tota una persecució me-

diàtica als festers i als xiquets de comunió en forma de reportatge, per tal d'immortalitzar este fet únic en les seues vides. La institucionalització queda palesa de la mà de l'Associació de portadors de sant Vicent, els quals es dediquen al llarg de la processó, no només a dur el sant sinó també a l'organització de la processó. Ells s'encarreguen d'establir el temps, l'ordre i les diferents aturades que es fan, per això fan servir aparells auriculars (*pinganillos*) que faciliten la seua comunicació. Per una altra banda el paper de la policia (s'encarrega de tallar els carrers i regular el trànsit), de l'ambulància (sempre que hi ha un acte amb foc han d'estar) i de protecció civil, és un altre clar exemple d'institucionalització de la festa.

La racionalització de la festa

Queda palès que la romeria era un ritual d'inversió, on entraven en conflicte les pulsions sexuals amb la moral catòlico-cristiana. En paraules dels informants *era cert que era algo que no estava ben vist, però era divertit* (Entrevista 1) ¹ I és que dins d'un context festiu se solen trobar esclats d'irracionalitat que ben bé podríem considerar com a un tipus de "ludomàquia promíscua", *batalles on tot val per lluitar tots contra tots, sense diferències ni més manies que el passar-ho el millor possible*. (Ariño i Gómez, 2012). Això sí, en esta batalla en lloc de llançar-se raïm, aigua, flors o confeti, es llançaven pessics i puntades punxegudes.

Pensem per tant que la Processó del Rosari del Pessic va sofrir un procés de racionalització, o el que alguns autors també anomenen dulcificació. Els motius pels quals ho creiem són els següents:

Es va formalitzar en el sentit més estricte, establint una estructura de processó i neutralitzant per tant el pessic i les punxades.

Per la mediació organitzacional de la institució eclesiàstica i la intervenció del rector .

L'aparició d'associacions especialitzades per a la seua organització (Primerament el "Chics de Sant Viçent", després la Comissió de Festes i l'Associació de Portadors de sant Vicent Ferrer).

La competitivitat que genera entre els seus participants per veure qui llueix més i millor.

La mediatització i l'espectacularització que s'ha acabat generant.

El control i la vigilància d'organismes com la policia.

La politització de la festa

Les festes patronals de Teulada eren i són una festa del poder. Sembla ser que les Festes Patronals en els seus inicis eren organitzades per l'Ajuntament, com així ho expressen les fonts orals. Este fet recolza la idea que la festa servia per mantenir controlat al poble i evitar possibles esclats d'emoció espontània i desordenada. Però amb el pas del temps, i com hem explicat en l'evolució de la festa, apareixerà l'associació festiva dels Xics de Sant Vicent, els quals acabaran per encarregar-se de la seua organització.

Malgrat esta descentralització pel que fa a l'organització, el poder continua

estant present en les festes. Per una banda l'Ajuntament finança gran part del pressupost festiu, i per això trobem inclòs una regidoria de festes especialitzada, la qual s'encarrega d'establir relacions amb les comissions festives corresponents. Per l'altra banda, trobem una participació considerable de la corporació municipal, tant dels governants com de l'oposició, en les festes. S'utilitzen els actes com a demostracions de poder: és la corporació municipal qui tanca sempre les processons, lluint l'alcalde i el tinent alcalde la *vara de mando* com a símbol de poderi autoritat. La presentació de la reina de festes és un altre exemple, en ella hi ha un espai reservat als discursos d'autoritats, discursos que de vegades han tingut una estructura similar als mítings polítics. A les festes, molts polítics de la comarca visiten el poble, sempre convidats per l'administració local. I és ací quan cal parlar de "vampirització" de la festa, és a dir, quan la festa s'utilitza per part de les autoritats locals per a obtenir favors polítics extra-locales. Any rere any ens trobem davant esta situació. Posem per exemple les festes del 2013, quan en aquell moment el Vicepresident del Consell de la Generalitat Valenciana i ex-alcalde del municipi, José Ciscar, va ser convidat a les festes participant així en molts dels actes i especialment en les processons, col·locant-se al costat de l'Alcalde, i en l'espai reservat per a la corporació municipal.

Però esta demostració de poder no es fa únicament per part de les institucions polítiques, les eclesiàstiques també se n'a-

profiten de les festes, sobretot pel que fa als actes litúrgics, en els quals demostren mitjançant l'ostentació tota la seua autoritat. La formalització de la Processó del Rosari del Pessic també seria un clar exemple de com la institució catòlica ha influenciat les festes patronals de Teulada.

Tot i que queda marcada la instrumentalització política de la festa, desconeixem si s'ha generat cap conflicte al voltant de la festa o de la formalització de la processó del pessic, potser perquè la població de Teulada ha perdut consciència de que *la festa és un bé comunal, que pertany a la comunitat [...] i no és propietat de l'Església ni de l'Ajuntament* (Ariño i Gómez, 2012). O també potser s'haja amagat i neutralitzat perquè com bé diu un dels informants *el que deia el rector anava a missa* (entrevista 2)²

Notes

- 1 Entrevista realitzada a Jaume Ivars Ronda "el Barber", el 03-06-2013
2. Entrevista realitzada a Maria Vila Buigues, el 03-07-2013

Bibliografia

- ANTIST, J. (1575), *Vida y historia del apostólico predicador sant Vicente Ferrer*, València, Casa de Pedro de Huete.
- ARIÑO, A. & GÓMEZ, S. (2012), *La festa mare. Les festes en una era postcristiana*, València, Museu Valencià d'Etnologia, Diputació de València.
- ARIÑO, A. & SALAVERT, V. (dir.) (1999-2002), *Calendari de Festes de la Comunitat Valenciana*, 4 vols., València, Fundació Bancaixa.
- BAS CARBONELL, M. (1989), "Sant Vicent Ferrer a Teulada". En: *Els miracles de sant Vicent a Teulada*, Xàbia, Ajuntament de Teulada.
- BERTOMEU, V. (2000), *Teulada*, Teulada, Ajuntament de Teulada, pp. 137- 138.
- BUIGUES I VILA, J. (2008), "Un passeig pel llegat de sant Vicent Ferrer al municipi de Teulada – la Marina Alta". En: *El món de sant Vicent Ferrer*, Ed. Denes, València, pp. 13-23.
- FAGES, F.H. (1903), *Historia de Sant Vicente Ferrer*, pp. 263-265.
- HERNÁNDEZ I MARTÍ, G.M. (2002), *La festa reinventada. Calendari, política i ideologia en la València franquista*, València, Universitat de València.
- HERNÁNDEZ I MARTÍ, G.M., SANTA-MARINA B., MONCUSÍ A. i ALBERT, M. (2005), *La memoria construida. Patrimonio cultural y modernidad*, Tirant lo Blanch, València.
- SANCHIS SIVERA, J. (1896) *Historia de San Vicente Ferrer*, p. 251.
- SANTAMARINA, B. (2005), "Una aproximación al patrimonio cultural", a Hernández Martí, G.M. i altres. En: *La memoria construida. Patrimonio cultural y modernidad*, Tirant lo Blanch, València, pp.21-51.
- VV.AA. (1955-2013) *Llibres de Festes de Teulada en honor a sant Vicent Ferrer*, Ajuntament de Teulada, Teulada.

Homenatge a una esportista teuladina: Paqui Oller Vila

Club Olímpia Bàsquet i Joana Vila Buigues

El text que ve a continuació va ser llegit el dia 4 de març de 2022 en un acte que va organitzar la Xarxa de Dones de Teulada, en el qual van retre homenatge a dos dones de Teulada, una d'elles va ser Paqui Oller Vila. Reproduïm el text a continuació.

A Paquita Oller Vila la nostra entrenadora del bàsquet i de la vida.

Sempre has sigut el nostre referent de persona valenta i compromesa amb la veritat i la lleialtat. Eres la persona de les grans inquietuds, que en aquells obscurs anys 60 del nostre país, volies ajudar a millorar la vida de les persones del teu poble. I així va ser com moltes de nosaltres,

xiques de Teulada, tinguérem l'ocasió de llançar la mirada més enllà del que era el nostre reduït món.

Ens obrires finestres que mai s'han tancat. Ens donares l'impuls per canviar costums i quefers que, sense nosaltres saber-ho, ens impediéssin avançar vida avant.

Tu no et quedaves passiva. Per la teua part prenia accions que anaven encaminades a millorar professionalment el teu treball amb totes nosaltres. Et vas preparar oficialment eixint fora a estudiar per traure un títol. Volies dur endavant el projecte d'impulsar una tasca esportiva que ens canviara la vida a moltes xiques del nostre poble. Les dificultats, els entrebancs, el masclisme i pessimisme de l'època, que tant vas patir per fer tot açò, no et desanimaren. Ni tampoc les dificultats amb les famílies de les jugadores que no entenien massa bé cap on ens durien unes activitats esportives que mai s'havien vist al poble i que damunt eren sols per a xiques. A poc a poc les coses van anar canviant. Els nostres pares i mares van anar comprenent que fer esport era bo per a les seues filles i que la il·lusió que teníem era imparable.

Als moments en els quals t'afonaves, li seguien decisions valentes que passaven per damunt de qualsevol maror o decepció. Així eres tu, una persona amb valors importants com és la capacitat interior per superar les dificultats del camí i continuar avant, fidel a tu mateixa. Una molt necessària filosofia esportiva, però també una molt necessària filosofia de vida, que nosaltres

vam anar incorporant interiorment.

Anares a Castelló de la Plana per fer el curs d'Instructora Elemental d'Educació Física, organitzat per la Secció Femenina. Quan tornares ens vas il·lusionar a nosaltres, i juntes, a l'any 1967, aconseguirem formar l'equip S.F. Teulada (Sección Femenina Teulada), nom que li posà-

rem per situar a l'equip dins de eixe moviment pel que tu havies pogut dur l'esport femení a Teulada.

Vas federar l'equip i jugàrem en 2a. categoria provincial d'Alacant. Si començar a formar un equip d'esport era complicat, ho era més el que eixe equip estiguera format per dones. No hi havia cap precedent al nostre poble d'una organització esportiva femenina. Però tu mai has decaïgut. Ni front l'esport ni front als teus projectes personals.

A tot açò s'afegien altres dificultats com la falta d'instal·lacions per practicar el bàsquet: el camp de bàsquet i les canastes sols les coneixiem per haver-les vist als poquets televisors que hi havia al poble i al cine de la "ti Paulina".

S'havia de començar per tindre un camp reglamentari, per tal d'entrenar i disputar els partits

del campionat. El primer lloc que ens va fer un gran paper va ser el pati de les nostres escoles Sant Vicent Ferrer, on avui és l'Ajuntament de Teulada, lloc on ens trobem en aquests moments. Les porteries eren una biga i el tauler un tros de fusta pintat... Tu, Paquita, el pintaves cada any. A cada partit s'havia de marcar el camp, perquè

compartíem eixe lloc amb els xiquets i xiquetes de l'escola, que cada dia jugaven allí a l'hora del pati.

Però tan gran era l'entusiasme que superàvem totes les dificultats amb alegria perquè tu, Paquita, eres qui ens donava eixa força.

D'eixe campionat provincial de 2n. categoria quedàrem guanyadores, i al passar a 1ª Categoria Provincial era condició indispensable tindre un camp de ciment per poder jugar. Ho vam

aconseguir ben prompte amb l'ajuda de xics i xiques joves de Teulada, loteries, rifes, etc. Aconseguírem comprar les porteries de ferro i un tauler de fusta que ens va fer el ferrer del poble. Ja estava tot preparat per a començar la competició.

A partir d'eixe moment l'equip va anar consolidant-se a poc a poc i l'afició de les dones teuladi-

nes pel bàsquet anava en augment. Sorgien noves jugadores que ampliaven la plantilla anterior i es formaven nous equips.

A l'any 1972 l'equip de Categoria Juvenil es va proclamar campió provincial, per la qual cosa vam participar en els campionats nacionals que eixe any se celebraren a Albacete. Allí tinguérem l'oportunitat de jugar amb equips d'altres províncies, com Granada, Múrcia, València... A l'any 1972 tot era molt diferent a estos temps. Les xiques no anaven de viatge amb amigues fora del poble. No estava

en els pensaments de les famílies. No era normal. Els pares i les mares temien que els passara alguna cosa, i esta actitud era lògica, perquè no eixíem de Teulada, on tothom ens coneixíem i la vida no tenia perill. No era com ara, on tots els viatges s'han normalitzat i les xiques poden anar soles per tot arreu. Però per anar a participar d'estos campionats els nostres pares confiaren plenament en tu, Paquita. Anàrem i vam tindre l'orgull de ser jugadores a nivell nacional. Mai a Teulada hi ha hagut equips que tingueren eixa distinció. Gràcies,

Paquita, per haver-nos fet viure estes experiències tan enriquidores!.

També ens preparaves per competir en atletisme i de fet anàvem a Alacant a diferents competicions en totes les seues modalitats: carreres de 80, 100, 200, 400, 800, 1000, 2000, 3000, "camp a través", "tanques", "relleus", "salt de longitud i d'altura", llançament de javelina... Així com "Gimnàstica rítmica".

Molts anys, a les festes de Sant Vicent formàvem part d'estes festes, fent demostracions de gimnàstica rítmica o partits de bàsquet, tot

amb tu, la nostra ben estimada estrella al capdavant....

L'equip femení de bàsquet, ja en temps de democràcia, va passar a nomenar-se Olímpia Bàsquet Teulada.

També empenyeres classes de manteniment per

a persones adultes, a Teulada, Moraira i Poble Nou de Benitaxell i de psicomotricitat als xiquets i xiquetes de les escoles públiques.

Mai direm prou voltes GRÀCIES per tot el que ens aportes, per tot el que hem crescut com a dones i com a persones

Gràcies, gràcies a la nostra amiga, Paquita Oller Vila

Teulada 4 de Març de l'any 2022

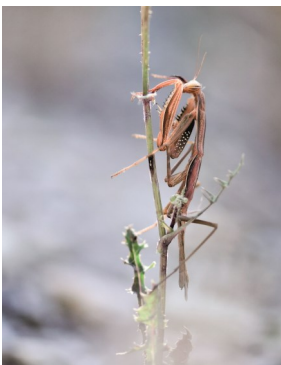
Passejant per les Comes (II): “El pregadeus” o revoltacampanes (Mantis religiosa)

José Vicente Ferrando Cervera

Les Comes del ti Quico Cervera, qui les veia i qui les veu. Estes des del barranc fins al garrofer de l'era, guardià, allí on batien el blat. Poblades antany de les més frondoses oliveres que, per tot arreu, irradiaven la llum del dia.

Jo no he arribat a conèixer-ho. Sols he vist ceps, ceps amb tot el seu esplendor produït del millor moscatell del terme. I he arrancat i plantat amb mon pare un bancal que d'ell només la meitat en queda. Un altre bancal plantat més tard pel meu cosí ahí està, per sort, en plena producció. És allò primer que mire quan isc de la caseta, és la visió més formosa quan els pam-polets groguencs anuncien el temps de color, temps de tardor.. Però ara molts bancalets ja són erms. Ja compliren i molt amb el seu comès. Tocaria plantar una altra vegada, però, qui es fa càrrec?. Són estrets i ja no estan adaptats a la maquinària moderna. Sols queda agafar la càmera i passejar a la recerca de floretes i animalets que conformen la flora i fauna del nostre terme.

Pel que faré en aquest article una xicoteta mostra de les particularitats del “Pregadeus”. Es diu així perquè al alçar-se col·loca les patetes del davant com si es disposara a pregar. També s'anomena insecte de Sta. Teresa per eixa actitud. Només li falten els hàbits.

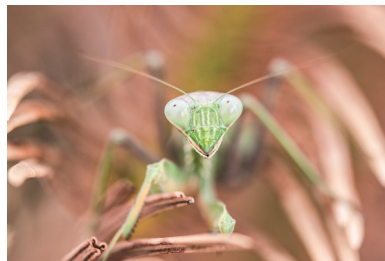
Són insectes solitaris excepte en l'època de reproducció, però, no

m'agradaria a mi ser un individu mascle, perquè la femella, la molt caníbal, després de l'aparellament el devora en la majoria dels casos. Si hi ha dos o més mascles a prop de la femella es

barallen per a fer-se amb ella. Però de res li aprofita al guanyador si possiblement ha d'acabar així.

Poden girar el cap 180° per a estudiar els voltants amb els seus dos grans ulls compostos i altres tres simples entre ells. Només té un oït localitzat al tòrax. Si el veus frontalment més bé pareix un alien que un insecte. Arnes, grills, mosques, llagostes i

altres insectes no tenen cap interès de trobar-se un a prop, fins i tot és capaç d'atrapar mosques al

vol. Encara que és totalment inofensiu (per a nosaltres, clar), algú ha observat com capturava un llagostí de la seua grandària subjectant-lo amb les seues potes davanteres espinoses i començant a devorar-lo pel seu cap.

Solen deixar-se veure a l'estiu i tardor però de vegades no ens adonem de la seua presència perquè es mimetitzen molt bé en el seu entorn per a passar desapercibuts dels seus depredadors.

Ara sols ens queda esperar l'arribada de l'estiu a vore si en vegem alguna i poder captar amb la càmera alguna de les seues particularitats.

Els Perla: Visió des d'Ondara de la comercialització del raïm de moscatell

Vicent Ortuño Ginestar i Pepa Vives Gayà

La proposta que em va fer Jaume Buigues i Vila perquè fera un breu article sobre el comerç del raïm moscatell de Teulada des de la perspectiva d'Ondara em va satisfer per dos motius: un era el de col·laborar, ni que siga de manera pràcticament testimonial, al millor coneixement d'una activitat comercial que va ser molt important a la comarca durant tot un seguit d'anys i, el segon motiu era que jo tenia una vinculació especial amb aquella activitat ja que en la meua etapa d'estudiant a Barcelona (cap al final de la dècada de 1960 i principi de la de 1970) cada vegada que havia de fer el viatge d'anada o bé de tornada, ho feia amb un camió de Pineda (generalment els xofers eren el meu germà "Juancito", Lluís Pineda o Vicent Serra "el ferrer") que portava raïm moscatell fresc de Teulada, per a taula, dels comerciants *Perla* d'Ondara al Born de Barcelona i més tard al Mercabarna. I com que si a les vacances escolars afegim les interrupcions escolars, ja que vaig estudiar uns anys en els quals les aturades escolars eren contínues per les vagues, el resultat va ser que vaig fer moltíssims viatges de copilot en un camió carregat de raïm al llarg de tots aquells anys.

Targeta del negoci
dels germans Perla

no puc fer cap aportació significativa o modificació al treball que van fer. Si de cas, afegir la visió d'alguna activitat vista o feta des d'Ondara. Evidentment, i a causa de no existir documenta-

ció sobre l'activitat, tota la informació està basada en la transmissió oral d'algunes persones que van treballar amb els *Perla* i, sobretot, del meu germà, conegut com "Juancito" pel seu origen argentí, que va ser xofer uns quants anys amb els Pineda, amb Fillol del Verger i, finalment, amb un camió propi. I sempre fent la temporada del raïm fresc cap a Barcelona.

Finalment he buscat també la col·laboració de la filla major del *Perla* Vicent Vives, Pepa Vives Gayà, per a fer l'article conjuntament.

El comerç del raïm de taula a Ondara

A Ondara va haver diferents comerciants i transportistes que van treballar amb el raïm fresc que es feia a la comarca, però sobretot ho van fer amb el de Teulada i, en menor quantitat, amb raïm d'Ondara (de les partides Tossals i Vinyals), del Poble Nou de Benitatxell, de Benissa i de Dénia (termes de les Rotes i del Palmar). Els comerciants més destacats van ser els Vives, amb la marca *Perlas de Levante* primer i *Perlas de Ondara* després, i Salvador Pérez, amb la marca *La Maestra*. Però de tots ells, sens dubte, els qui van aconseguir més prestigi en el comerç del raïm van ser els germans Vives d'Ondara.

Els inicis dels Perla: Salvador Vives i Pepa Fornés

El *Perla* que va començar a comerciar amb els productes del camp va ser Salvador Vives Ginestar i el moment més àlgid, tant pel que fa al vo-

lum com pel prestigi que van adquirir, el van aconseguir els seus dos fills, hereus del negoci familiar, Vicent i Joan Vives Fornés.

Embolcall del raïm i segells de la marca *Perlas de Levante* utilitzats per Salvador Vives Ginestar

Salvador es casa amb Pepa Fornés Puigcerver, de la Xara, en 1920 i lloguen la casa del café Artístic, al carrer Roser d'Ondara i el regentaren durant els primers anys de casats. Allà naix, en 1921, el fill major, Vicent. Després visqueren llogats a la casa de l'actual carrer La Pau, núm. 7, on va nèixer el segon fill Joan, l'any 1923. El canvi de domicili es justificaria pel canvi d'activitat econòmica, ja que deixaven de dur el café Artístic per a dedicar-se a la comercialització de la pansa, per influència del sogre de Salvador que ja comerciava amb la pansa des de la Xara. Pepa Fornés coneixia el negoci, ja que de fadrina treballava amb son pare i, fora de la temporada, ho feia al magatzem dels Puigcerver d'Ondara (els

Pepa Fornés i Salvador Vives, finals dels 50

Falandars), que es dedicaven al comerç dels fruits secs (ametlla i cacau, sobretot) i també a la

pansa. Més tard, entre 1929 i 1930 el matrimoni Vives-Fornés compra una casa al carrer de la Mare de Déu dels Desemparats, on va nèixer la filla menuda, Pepa, l'any 1931, i ací ja treballaven amb el raïm fresc i productes de l'horta, a més de la pansa.

Posteriorment, Salvador va comprar la casa d'Encarna, on hi havia un bar –el bar Tallarina–, a l'antiga carretera, actual Av. Dr. Fleming. En aquella casa va començar a comerciar amb més intensitat amb productes d'horta (bajoques i tomaques principalment) que es produïen per zones pròximes, com ara els Vinyals d'Ondara o el Palmar de Dénia i, sobretot, amb el raïm fresc.

Els fills Vicent i Joan, des de ben joves, treballaven amb son pare i, per tant, coneixien bé el negoci. Però en arribar la Guerra Civil, Vicent s'ha d'incorporar a llistes amb 17 anys a València i viurà allà el final de la guerra i els primers anys de la postguerra. Durant aquells anys, Joan també ha de fer el servei militar a Mallorca.

L'ampliació del negoci: Vicent i Joan Vives Fornés

Els germans Perla. D'esquerra a dreta Rosa Gayà, Vicent Vives, Pepa Vives, Joan Vives i Pepa Frasés, a principis dels 50

En tornar al poble, s'incorporen de nou al negoci familiar i, per tal d'ampliar el negoci, construeixen un magatzem més gran i hi

traslladen tota l'activitat empresarial. Amb eixa finalitat compraren alguns solars al voltant de la casa que havia adquirit Salvador anteriorment. Al nou magatzem, amb accessos per l'av. Dr. Fleming (antiga carretera general) i pel carrer Blasco Ibáñez, inaugurat a finals dels anys 1950, transportaven el raïm que no havien tisorat al bancal. Allà el tisoraven, l'envasaven i el carregaven al camió que anava ja cap a Barcelona. Solien enviar entre 3.000 i 4.000 Kg. cada dia. Si el transport es feia amb el camió de Seguí de La Actual, la resta de la càrrega del camió era també de raïm, però de Seguí.

Fora de temporada continuaven comerciant amb les verdures d'horta conreades a la zona.

Com que els *Perla* eren d'Ondara, per a la gestió de la selecció i compra del raïm de Teulada, comptaven amb un corredor del poble. Aquest era qui, basant-se amb el millor coneixement del territori, seleccionava els bancals amb millor producció i qualitat, i era qui aconsellava la compra del raïm. Ens diuen que era Vicent Vives qui, acompanyat del seu oncle Joan Fornés¹, anava a visitar els bancals per a fer la valoració definitiva entre els dos i, una vegada feta, era el corredor qui tancava el tracte amb els llauradors. El corredor que van tenir els *Perla* a Teulada va ser Vicent de Marta.

La preparació del raïm per a comercialitzar-lo

En una primera etapa sempre procuraven comprar bancals pròxims entre si per tal d'aprofitar el muntatge del tendal, *todo* o envelat i no haver de desmuntar-lo en acabar de collir cada bancal. En el cas de Teulada, els *Perla* sempre procuraven comprar el raïm de la zona de la Font Santa o dels Abiars. Muntaven el tendal i a la seua ombra les tisoradores netejaven el raïm que els duïen els xiquets encarregats de portar-lo del bancal a l'envelat. En el tendal de la zona de la Font Santa l'encarregada

de les tisoradores era Vicenta Viciano de Teulada i

Tisorant a la porta del magatzem dels *Perla* a Ondara. 1957

Tisorant a l'interior del magatzem dels *Perla*

podrien treballar 25-30 tisoradores, totes de Teulada. Uns dels xiquets que duïen el raïm amb les paneres eren bessons i es deien Ortolà. La feina de col·locar el raïm a les paneres la feien els embarriladors, ja que era una tasca fonamental per tal

que el raïm arribara al seu destí en condicions; els talladors gairebé sempre eren d'Ondara, però els embarriladors dels *Perla* sempre van ser de Teulada: Vicent Ramiro i Vicent Mengual, autèntics especialistes en la preparació de

Segell identificatiu de la marca "Perlas de Ondara"

les coques de *borró* o *jas* i de la seua col·locació a l'interior de les paneres. Les coques de *borró* les feien enrotllant-lo i donant-li forma circular,

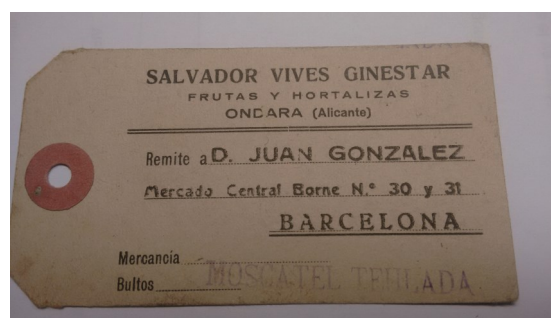
posteriorment l'embolicaven amb paper fi de ceba per tal que el producte no es fera malbé.

A més de les paneres, també utilitzaven altres envasos, com els basquets i unes caixes planes de no grans dimensions. Quan s'havia de fer el transport d'una càrrega amb majoria de basquets, aquests es col·locaven invertits en capes alternes, igual que les paneres. Per a les caixes i per a les 2-3 tongades de raïm dels basquets, per a compres més reduïdes, en lloc de borró s'hi posaven sarments de ripària³. La ripària (vinya americana) és rastrera i fa uns sarments molt llargs i prims i unes fulles xicotetes.

Camió de *La Actual* de Luís Seguí Fornés de Beniarbeig, carregat amb raïm de Seguí i dels Perla amb destí al Born de Barcelona (anys 1965-1967). D'esquerra a dreta: Vicent Vives (*perla*, d'Ondara), Crescencio Diaz (xofer, d'Ondara), Vicent Ramiro (*catxana*, de Teulada, embarrilador), Vicent Mengual (*esquerdo*, de Teulada, embarrilador), Joaquim Poquet (*moliner*, d'Ondara), Francçesc Boscà (de Gandia), el xiquet Francesc (de Beniarbeig), Joan Vives (*perla*, d'Ondara) i el xiquet Tomás Giménez (del Verger).

Una vegada arreglat el raïm en les

Tarja d'enviament de la mercaderia de Salvador Vives al Mercat Central del Born. El destinatari, Juan González, era un dels assentadors de la mercaderia enviada des d'Ondara

paneres es procedia a la seua col·locació en el camió. Les paneres s'anaven col·locant en ton-

gades i, com que eren troncocòniques i per tal d'evitar que descansaren sobre el raïm, es culminaven amb unes tapes de fusta just per davall de les anses de les paneres. Això possibilitava que les paneres es pogueren col·locar en tongades invertides, cara contra

Etiqueta del període dels germans *Perla* amb moscatell de Teulada

cara i cul contra cul. La tongada superior de la càrrega era l'única que duia el *colmo*, caramull de raïm que culminava la panera.

Un detall no menor era l'enorme prestigi que tenien els *Perla* als mercats de Barcelona. Era norma que quan un camió arribava al mercat els assentadors o mossos de les parades del Born o els controladors de l'accés al Mercabar-nà demanaven la factura o carta de ports per a comprovar que la càrrega es corresponia amb allò descrit.

Una vegada descarregat el raïm, era habitual que els compradors que anaven a les parades obrien alguna caixa per a comprovar el contingut, però als *Perla* no mai els obrien la càrrega per a inspeccionar-la i el motiu no era altre que la confiança que tenien en el rigor dels *Perla* i en la qualitat del raïm de Teulada i això que el raïm dels *Perla* era d'1,50 a 2,00 pessetes més car que la resta. I, evidentment, als *colmados* i fruiteries de Barcelona el raïm moscatell de Teulada, *Perlas de Ondara*, era el més car!

Diversificació del negoci i persistència de la marca

A partir dels anys 50 van començar a adquirir collites de la varietat *Aledo*, que es produïa al Vinalopó, i que es treballava per a la temporada de Nadal. Als anys 60-70 el negoci dels *Perla* està ben encarrilat i es diversifica ampliant el mercat amb hortalissa d'Almeria.

Els *Perla* deixaren de comerciar amb el raïm l'any 1986 en complir 65 anys i jubilar-se Vicent. Joan, però, va continuar uns quants anys més.

A dia d'avui, la marca *Perlas de*

Ondara encara s'empra en l'àmbit comercial del raïm moscatell. En concret, el propietari actual de la marca és Daniel Cabrera Tent, de la finca benissera *Uvas Cabrera*.

NOTES

1. Joan Fornés Puigcerver, era de la Xara i germà de la mare de Vicent i Joan. Era qui acompanyava sempre Vicent als bancals ja que tenia molta experiència en la compra de collites i la seua valoració. Vicent apreciava molt son tio, tant que, segons confessava, el seu mestratge va marcar la manera d'entendre el negoci dels germans Vicent i Joan.

2. **Borró** (*Ammophila arenaria* Link): planta gramínia que té el seu hàbitat en sòls sorrencs i crestes dunars, molt abundant en la marjal de Pego i Oliva.

3. **Ripària** (*Vitis Riparia* Michx): cep americà que es va utilitzar per a empeltar-la del moscatell o altres varietats, per la seua resistència a la fil·loxera

Fonts orals:

Agraïm la col·laboració i excel·lent predisposició dels entrevistats Juan Ortuño Ginestar, Pura Ferrando Company, Crescencio Díaz Esteban, Maria Díaz Esteban i Encarna Bas Ramis.

A més de les fonts orals hem consultat:

Buigues, Jaume i Soler, Jaume X.: "Apunts sobre la comercialització del raïm moscatell a Teulada", *Festes a Sant Vicent Ferrer*, Teulada, 2008 (pàg. 83-91)

Servei Mancomunitat d'Arxius de la Marina Alta (MACMA): "Anima't a participar en l'ampliació del fons fotogràfic de l'Arxiu de la Memòria Gràfica del Municipi de Teulada", *Festes a Sant Vicent Ferrer*, Teulada, 2007 (pàg. 44-47)

Solidaritat en temps de guerra el SRI i el CLR a Teulada

Juanjo Buigues Sapena

“La inhumana ferocitat, sense exemple a la Història, amb la que venen procedint les hordes del feixisme internacional al servei de generals ambiciosos, de plutòcrates egoistes, i de bisbes sense consciència, ha obligat la Junta Delegada de Defensa de Madrid a ordenar l’evacuació immediata de tota persona no combatent (...) Mai ha estat tan necessari com ara demostrar el sentiment de solidaritat entre tots els antifeixistes, ni tan imprescindible la realització de sacrificis màxims (...) l’allotjament d’evacuats és una de les més efectives amb les quals podem col·laborar a la defensa de Madrid, que és la defensa d’Espanya sencera..”

“Llamamiento a Alicante”, Delegat del Comitè Nacional de Refugiats de Guerra (12.01.1937)

“... la població infantil evacuada inunda tot l’Est d’Espanya. Al camí entre València i Alacant, per tots els pobles del recorregut es nota sobretot un excés de població infantil. Els xiquets corren pels carrers aliens ja a la guerra. Han deixat d’escoltar l’esclafit dels obusos, i entre els tarongers nous motius atrauen la seua atenció. Malgrat açò, cadascú té la seua petita història, la història de tots els xiquets espanyols d’avui en dia...”

‘Ayuda, Semanario de la Solidaridad’ (Núm.36, 02.01.1937)

Quasi simultàniament a la partida de milícies i soldats cap als fronts de guerra que havia pro-

vocat el fracassat cop d’estat reaccionari contra la II República espanyola, s’organitzen a la reguarda importants xarxes de suport i d’ajuda als combatents. Tanmateix a la tardor de 1936, i amb la intensificació de l’assetjament i els bombardejos de l’aviació feixista contra la població civil de grans urbs, el govern republicà decretarà l’evacuació de les persones més vulnerables, que buscaran refugi a indrets allunyats de la conflagració, com era el cas del País Valencià, fugint de la por i de la fam.

El Socorro Rojo Internacional (SRI) a Teulada¹

Acta de la constitució del Comitè provisional del Socorro Rojo Internacional de Teulada

En la villa de Teulada a 27 de Septiembre del mil novecientos treinta y seis reunidos los partidos políticos y sindicales antifascistas acordaron constituir el Comité Local de Teulada del Socorro Rojo Internacional y para ello se elevan los estatutos al gobierno Civil y se nombra el Comité provisional que queda constituido como sigue:

Presidente: Ramón Villa Pedrosó

Secretario General: Francisco Andrés Mulla

Vice-Presidente: Vicente Jorras

Contador: María Jorras

Tesorero: Marieta Mañá

Vocales: 1º: José Reduan

” 2º: Bautista Villa

” 3º: Jaime Malonda

” 4º: Juanita Espinas

” 5º: Francisco Jorras

y para que conste firman los componentes del

el Comité provisional en Teulada 30 Septiembre 1936

El Secretario General

Francisco Andrés Mulla

Vicente Jorras

Marieta Mañá

José Reduan

Bautista Villa

Jaime Malonda

Juanita Espinas

Francisco Jorras

Ramón Villa

Acta constituíció SRI Teulada

Al calor d’aquests fets, i promogut des

d'instàncies provincials, s'organitza a Teulada el 29 de setembre de 1936 el Comitè local del SRI, quedant integrat per Ramón Villa Pedroso (President), Vicente Ivars Oller (Vice-President), Francisco Andrés Mollà (Secretari), María Tró² (Comptadora), Bautista Mas Llobell (Tresorer), José Reduán Llobell, Bautista Vila Buigues, Jaime Malonda Ivars, Juana Espinós Devesa i Francisca Oller Ramiro (Vocals).

Al primer article dels seu estatuts es fa constar que els fins d'aquesta associació son "*els d'ajudar a totes les víctimes de la reacció i de la injustícia, i la lluita per la pau*". Podia estar membre qualsevol persona major de 16 anys, així com tota aquella organització política, esportiva, cultural o mutualista disposada a recolzar al SRI en les seues activitats d'ajuda. La quota dels

membres individuals quedava fixada en 10 cèntims setmanals, estant voluntària l'aportació d'aquells membres col·lectius; a més també obtenien finançament mitjançant les subscripcions o col·lectes. La seu d'aquest organisme va quedar adreçada a la Plaça de la República núm. 6, a la Casa Abadia, la qual havia estat requisada prèviament³, i on compartirà espai físic amb el Comitè d'Enllaç Revolucionari.

Gràcies a la conservació d'una còpia del llibre de caixa d'aquest comitè del SRI podem esbrinar informació de gran interès com per exemple quines eren les activitats que desenvolupaven o com es finançaven aquestes.

Així doncs, sembla que, en absència encara de l'existència d'un *Comitè Local de Refugiats* (CLR), el SRI s'ocupava, des de l'inici de la guerra, de l'atenció i cura de les persones refu-

giades al municipi, i adquiria béns de primera necessitat com ara carn, pa o roba. A més, també se'ls facilitava préstecs per a que pogueren atendre les seues despeses quotidianes, o es sufragaven aquelles pròpies del seu desplaçament al municipi. Tanmateix, coneixem la identitat d'algunes de les dones refugiades al nostre municipi (P.Fernández, J.Pineda, L.Álvarez, M.Montoro o C.García). Una d'elles es trobava embarassada i va donar a llum a Teulada, així que el comitè del SRI li va procurar la roba per al nou-nascut, llet, sucre i carn. També queda palès com aquestes dones fugien del front de guerra acompanyades dels seus fills, ja que el comitè adquireix, a finals del desembre de 1936, joguets per a aquests nens. A totes elles se'ls va organitzar un sopar la nit de Nadal de 1936.

El comitè del SRI també va intervenir a la requisada de matalassos, roba i utensilis de llar realitzada a les residències d'estiu ubicades al Portet⁴, propietat de famílies burgeses de València, per proveir i equipar els habitatges on anaven a allotjar-se els refugiats. De tot allò requisat, s'havia de realitzar un inventari per a, quan fóra procedent, reposar i indemnitzar als seus propietaris⁵. Alguns d'aquests matalassos, posteriorment, es van traslladar a les dependències del Comitè Provincial del SRI d'Alacant⁶ per atendre als ferits que aplegaven del front de guerra.

A més de l'assistència a la població refugiada al municipi, el comitè del SRI també s'encarregava de la confecció de jerseis i altres peces de roba d'abric per als combatents del front. En aquest sentit, s'organitzarà a finals de setembre de 1936, una caravana solidària en direcció al front de Madrid, composta per dos camions carregats amb diferents queviures.⁷

Totes aquestes activitats es finançaven, a més de

amb la subscripció de nous socis (tenim constància de l'emissió d'almenys 90 carnets de soci), amb la celebració de rifes, balls benèfics i donatius particulars de veïns o d'organitzacions locals. Per exemple, Alfonso Torres fa un donatiu per a comprar pa per a les persones evacuades; Sebastián Pérez dona diners per a organitzar un ball benèfic; Guillermo Bertomeu dona un ruc per a una rifa, o el Partit Comunista regala una pell de bou. Tanmateix, altra font d'ingressos s'aconseguia mitjançant la petició de donatius a peu de carrer, aplegant inclús a desplaçar-se a Benitatxell per a recaptar fons.

El SRI local també organitzava actes públics de proselitisme, com el celebrat el 28 d'octubre de 1936, on donaven a conèixer la seua activitat per tractar de crear consciència entre el veïnat, aconseguint recaptar a l'eixida del mateix donatius per import de 14 pessetes i 20 cèntims.

Tot i deixar d'assumir l'atenció de les persones acollides al municipi, arran de la constitució del CLR, el comitè del SRI continuarà amb la seua activitat, ja que va tindre presència al plenari provincial que aquesta organització va celebrar a Gata de Gorgos el 8 de maig de 1938, on el comitè teuladí va estar representat per Ramón Villa (aleshores Secretari General) i Maria Tró (aleshores Secretària d'Ajuda).

El Comitè Local de Refugiats.⁸

A mesura que es perllongava la contesa bèl·lica i s'endurien els atacs de l'exèrcit nacionalista contra la població civil dels grans nuclis urbans, el problema de l'evacuació i assistència a refugiats anava assolint proporcions dramàtiques. L'administració republicana, ja fortament malmesa, es veia ràpidament desbordada per les circumstàncies.

A la sessió plenària de la comissió ges-

tora del Front Popular, de data 14 d'octubre de 1936, ja es donava compte d'un telegrama del Governador Civil on es requeria l'Ajuntament informació al voltant de quin nombre de refugiats podrien trobar allotjament al municipi doncs *“el poble ha de demostrar el seu patriotisme, donant a conèixer els seus sentiments, recolzant la causa, amb el sosteniment d'una colònia”*. A final d'aquell mes l'Alcalde, Jaime Oller Masó, es desplaçava a Alacant per entrevistar-se amb el Governador Civil sobre la instal·lació al municipi d'aquesta colònia.

Tot i això, no serà fins el 16 de desembre

de 1936 quan se celebre el Ple del Comitè Provincial de Refugiats que tenia com a tasca prioritària l'organització immediata dels comitès locals que havien d'allotjar als desplaçats des dels fronts de

guerra, majoritàriament xiquets, dones i persones d'edat avançada.

A inicis de 1937 trobem la primera referència respecte de l'existència d'aquest organisme ja formalment constituït a Teulada, quan el Secretari de l'Ajuntament, José Soler Mayor, a la sessió plenària de la Comissió Gestora el 14 de gener de 1937, esmenta que ha sigut anomenat Tresorer-Comptable del mateix.

Aquest organisme estava presidit per l'Alcalde i, a més de l'esmentat Secretari, també havien de formar-ne part un representant de cada central sindical amb representació al poble (UGT i CNT), el metge titular del municipi (aleshores, José Pitarch), un representant del SRI, i un repre-

sentant dels propis refugiats.

Controvèrsia sobre el sosteniment econòmic del CLR.

Dins del heterogeni col·lectiu de les persones acollides, es solia diferenciar entre evacuats, és a dir, aquells que podien sustentar-se pels seus propis recursos, i refugiats, els quals havien de dependre en alt grau de l'acció del CLR. Generalment, els que quedaven sota la custòdia d'aquest organisme, però tenien familiars que treballaven, havien de donar un 40% del seu salari per a cofinançar la seua cura i manteniment⁹. Els desplaçats de guerra en edat de treballar solien quedar a disposició del Consell Municipal, qui els donava ocupació en diferents treballs, com per exemple el manteniment de les vies públiques i els camins (Teresa Ballester, 1995).

Respecte al finançament d'aquest organisme, tots els veïns del municipi havien de contribuir amb l'aportació d'una quota fixa setmanal per a atendre les despeses de manutenció i estada

dels refugiats, proporcionant a la seua riquesa i patrimoni personal. En aquest sentit, a Teulada hi existia una *Junta Repartidora de quotes pro-refugiats*, que era l'encarregada de fixar l'aportació econòmica dels veïns que havien de sufragar aquesta despesa. Així, trobem una reclamació per part del mestre Jaime Sastre Noguera, a qui se li havia assenyalat una aportació de 25 pessetes, mentre que a altres veïns amb major capacitat se'ls demanava entre 10 i 15 pessetes. Sembla que aquesta sensació de manca d'equitat en l'aportació d'aquestes quotes venia determinada perquè s'hi aplicava una gravamen superior al producte del treball, i deixava

de costat el producte del capital, com els beneficis de negocis i comerços.

Per altra banda, hi havia qui directament es negava a contribuir. A l'abril de 1937, l'Alcalde Francisco Ivars es veu obligat a citar a les dependències municipals a aquells veïns els quals es mostraven insensibles a l'atenció de les necessitats de les famílies de refugiats allotjades al municipi, reprovant-los la seua insolidaritat. Possiblement, la confecció de segells per part del Consell Municipal, per valor de 5 cèntims, com a impost de guerra per a determinats articles, fóra destinada també al finançament del CLR, com es va fer a municipis com Pego front a una situació semblant (Teresa Ballester, 1995).

Malgrat el boicot d'alguns veïns, el CLR va aconseguir gaudir d'un notable romanent de tresoreria. Tant és així que el Secretari José Soler proposa que el CLR realitze un donatiu a l'Ajuntament per a atendre la forta despesa que, per a l'erari públic, anava a suposar l'increment del 'plus de guerra' amb que es retribuïa als empleats municipals, argumentant que "*aquest organisme disposa d'una creixuda suma, superior a les despeses que atén*". Aquest donatiu ascendirà a la quantitat de 4.265 pessetes i 90 cèntims.¹⁰

Paradoxalment des de mitjans de l'any 1938, nous contingents d'evacuats aplegaven des de les zones de guerra on avançaven les tropes franquistes, com el nord de Castelló. En aquest sentit, al plenari del Consell Municipal es tornava a instar a l'Alcalde "*a no deixar abandonades a aquestes famílies que han perdut la seua llar*" i que, en cas de ser necessari, es requisaren cases tancades o buides dins del nucli urbà de Teulada, per a acollir aquest contingent humà.¹¹

Una colònia infantil a Moraira.

Donades aquestes circumstàncies, els pobles de rereguarda havien d'absorbir un gran volum de població major a la seua capacitat. Aquest fet també tenia el seu impacte a l'àmbit educatiu, on s'havia d'escolaritzar als xiquets acollits. Així, durant el transcurs del conflicte bèl·lic trobarem diversos intents frustrats per establir una colònia infantil al poble.

La primera iniciativa en aquest sentit serà la promoguda pel mestre Ramón Villa¹², el qual iniciarà les gestions, a les darreries de 1936, per a la creació d'una colònia escolar per atendre les necessitats pedagògiques d'aquests infants, i obtindrà un 'donatiu' de 25.000 pesettes per part de Romualdo Bertomeu Lledó. Tot i això, com que aquests diners no estaven disponibles en metàl·lic sinó en bons del Tresor Públic, apel·larà a la Comissió d'Assistència Social i Sanitat del Comitè Popular Provincial de Defensa per a que intercedís davant del Comitè de Control de Banca, sol·licitant-los que realitzaren els tràmits necessaris per fer efectiu el cobrament d'aquest paper de l'Estat. No obstant, degut a les disposicions governatives respecte a la no disponibilitat dels dipòsits bancaris, aquest primer intent no fructificarà.

Amb posterioritat, i arran de la recepció d'un telegrama per part del Governador Civil al desembre de 1937, que requeria del Consell Municipal de Teulada la confecció "*d'una relació d'edificis, tavernaris, hostals, convents o xalets que hi existeixin al terme municipal, així com la seua capacitat per a poder establir colònies infantils*", es reprèn aquesta iniciativa, ara canalitzada des de vies institucionals, considerant-se que els xalets deshabitats ubicats a la zona de El Portet podrien ser òptims per allotjar

aquesta colònia infantil, tot i trobar-se bastant allunyada del nucli de població principal.

En aquest sentit, el Consell Municipal va aplegar a requisar la casa d'estiueig propietat del retor Vicente Buigues Morell¹³ ubicada a aquesta partida, però no hi ha constància que fora destinada a aquesta finalitat. Tanmateix, José Marcos Devesa havia cedit, de manera gratuïta i provisional, un habitatge de la seua propietat ubicat al Portet per a la instal·lació provisional d'una escola de xiquets "*fins que es trobara un edifici adequat*".¹⁴

No obstant, tot fa indicar que aquests immobles no acomplien amb les mínimes necessitats requerides, ja que al setembre de 1938, Rosa Moreno, mestra amb exercici a Benissa i encarregada pel Ministeri d'Instrucció Pública per organitzar a la comarca la instal·lació de residències per als infants refugiats dels fronts de guerra, escrivia al Consell Municipal de Teulada i sol·licitava novament "*que procuren un local apropiat*". Així, el plenari facultava a Andrés Buigues, aleshores Alcalde, per procedir amb urgència a l'adequació, a la partida del Portet o al nucli urbà de Moraira, d'un espai per aquesta residència infantil, d'acord amb les orientacions de l'esmentada mestra.

A propòsit de la recurrent apel·lació a aquestes residències d'estiueig situades a la franja litoral del municipi, a la sessió plenària del Consell Municipal s'advertia com nombroses famílies de pescadors i altres veïns d'extracció social humil (podria tractar-se també de refugiats de guerra), sense autorització, les havien ocupat convertint-les en els seus propis habitatges. Creient, des de les instàncies polítiques municipals, que aquesta acció espontània i de mera supervivència suposava una il·legalitat,

s'autoritzava l'Alcalde per a que revertís la situació.¹⁵

Malauradament, les peremptòries necessitats materials dels veïns fruit del drama social provocat per la guerra, desbordaven les orientacions i directrius que emanaven des de les institucions, amb la qual cosa moltes d'aquestes lloables iniciatives mai van arribar a materialitzar-se.

Encara ens queda per conèixer quin va ser el destí, després de la fi de la contesa bèl·lica, d'aquelles dones i els seus fills, i si van continuar mantenint algun tipus de relació o vincle amb el nostre poble i la seua gent.

1. AGHD, Consell de guerra sumaríssim contra Ramón Villa Pedroso.
2. El comitè del SRI és pràcticament l'única organització local on trobem documentada *la presència de les dones a àmbits de participació i decisió rellevants, tot i tractar-se d'un espai molt concret i tradicionalment associat als rols associats al gènere femení, com és la cura i atenció de les persones més vulnerables. Malauradament, les investigacions de memòria històrica tendeixen a traslladar una visió androcèntrica dels fets a conseqüència l'atàvica subsidiarietat de la figura femenina, absent a la major part dels documents que es conserven.*
3. AMT, Llibre d'actes, 28.07.1936: "...declarar d'utilitat pública la casa coneguda com l'Abadia, propietat del comú dels veïns..."
4. A la zona del Portet hi existeixen residències d'estiueig almenys des de mitjans dels anys 20 del segle XX. Les primeres edificacions a primera línia de platja amb finalitats turístiques foren promogudes per Vicente Buigues Morell (retor a Benissa), Augusto Villalonga (notari a Pedreguer) i Mario Zamora, dos xalets idèntics adossats.
5. Gaceta de Madrid, núm.287, 13 octubre de 1936, pàgs.316-317, on apareix publicada l'orde del Ministeri de Governació segons la qual es regula la requisita de matalassos, mantes i roba d'abric destinats a soldats i combatents del front, en funció de si l'habitatge es trobava abandonat o en ús, o de si el propietari del immoble havia fugit a l'estranger o a zona nacionalista, per desafecció a la causa republicana.
6. A nivell d'estructura organitzativa el Comitè Provincial del SRI d'Alacant va arribar a comptar amb 30 hospitals a tota la província (Ayuda, nº45, 06.03.1937), recolzats pels seus 40.000 afiliats repartits pels 65 comitès locals (Ayuda, nº53, 01.05.1937).
7. Entre aquestes provisions es trobaven 3200 kg de panses, 884 kg d'ametles, 50 jerseis confeccionats per la gent del poble, 53 mantes de llana, 1200 ltrs.de mistela i 76 parells de mitjons (El Luchador, 23.09.1936 i El Liberal, 24.09.1936). Aquesta expedició teuladina cap a Madrid va estar integrada per Ramón Villa, Lorenzo Andrés, Bautista Mas i José Reduán.
8. Orde de la Presidència del Consell de Ministres de 26.10.1936 per la qual es creen els Comitès Provincials i Locals de Refugiats (Gaceta de Madrid núm.301 de 27.10.1936, pàg.514); Orde del Ministeri de Sanitat de 20.02.1937, on s'ordena l'allotjament i manutenció obligatòria dels evacuats destinats a cada localitat (Gaceta de la República 21.02.1937).
9. Gaceta de Madrid núm.171, de 20.06.1937, pàg.1289.
10. AMT. Llibre d'actes 14.10.1938 i 28.11.1938.
11. AMT. Llibre d'actes 16.06.1938.
12. AGHD, Consell de guerra sumaríssim contra Ramón Villa Pedroso.
13. Gaceta de la Republica núm.70, de 09.02.1938, pàg.775.
14. AMT. Llibre d'actes 16.04.1938.
15. AMT. Llibre d'actes 28.08.38.

Bibliografia

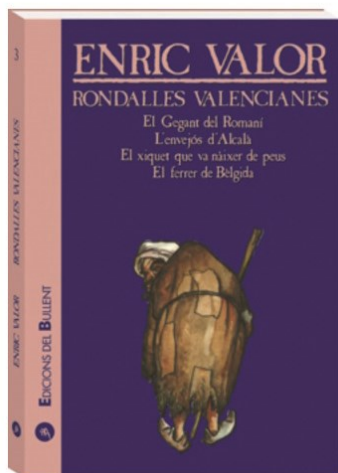
BALLESTER, TERESA: *La Segona República a la Marina Alta (1931-1939)*. Tesi doctoral. Universitat d'Alacant, 1995.

Etnopoètica, un gènere universal?

Noèlia Pedro Julià

Segons el Diccionari Normatiu Valencià (DNV) l'etnopoètica és una “branca del folklore que estudia les manifestacions artístiques de base verbal creades pel poble”, així doncs, l'etnopoètica estudia les rondalles, els mites, els refranys, els enigmes, les cançons, etc. de la cultura d'un poble.

La característica principal de l'etnopoètica és la transmissió oral, és a dir, les rondalles o contarelles s'han transmés de generació en generació i per tant, han anat modificant-se al llarg del temps. Hem de tenir en compte que el terme rondalla és únic de la nostra cultura i això ens permet distingir-lo de manera molt eficaç del conte literari. Per tant, les rondalles són textos narratius, populars i breus. A més a més, són universals en el sentit que els seus trets essencials es retroben amb variacions en moltes cultures i alhora són profundament locals perquè

Portada del llibre *Rondalles Valencianes* d'Enric Valor

per això que els personatges normalment són déus, herois o animals, entre altres. Quan narrem una rondalla tenim com a resultat la barreja d'improvissació i memòria, és a dir, allò que hom recorda i com ho explica. Dit d'una altra manera, quan les rondalles passen de generació en generació trobem diferents variables d'una mateixa història perquè

s'adapten al context de cada comunitat.

En altres paraules, la seua pervivència és gràcies a la transmissió oral i la flexibilitat de la seua adaptació a diferents cultures. El caràcter rondallístic és sagrat, imaginari, verídic i exemplar, és

cada narrador li afegeix una variable nova. El que conserva el narrador en la seua ment és l'estructura de la narració, els diversos motius i l'ordre en què transcorren. Al narrar aquestes històries entre el narrador i l'oient es crea un vincle poderós ja que l'oient intentarà després reproduir allò que ha escoltat i per fer-ho haurà d'assimilar la història amb les variables que el narrador ha realitzat, per tant, hi ha un procés d'influències i relacions recíproques.

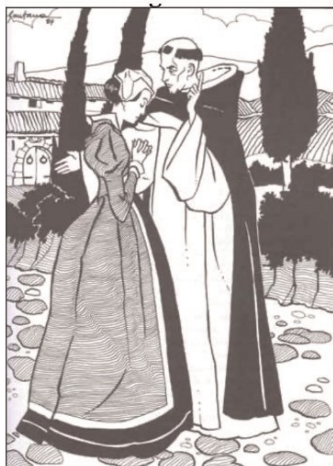
Si ens fixem en l'espai i el temps rondallístic, d'una banda, l'espai potser indefinit, això és que la rondalla ocorre en un lloc no localitzat i genèric, per exemple, un riu; d'altra banda, l'espai també potser concret si aquesta passa, per exemple, en un poble. Pel que fa al temps, potser atemporal, és a dir, que no hi ha una temporalitat clara; i el temps concret, quan tenim un temps marcat o línia temporal clara.

Un altre punt a tractar és la transmissió de valors, en alguns casos, valors transversals que podem veure en diferents cultures, però explicats de forma diferent. La forma de transmetre aquests valors no és directa i avorrida sinó més bé, atractiva, engrescadora, tot açò s'aconsegueix a través de fets i problemes que facen a l'oient o lector pensar i reflexionar sobre el que està bé i el que no. Un exemple clar és la rondalla *El gegant del Romani*, d'Enric Valor en què trobem l'alliberació com a fil conductor de la rondalla, és a dir, Afolf i Enriqueta volen alliberar-se del gegant i poder viure en llibertat. Per tant, cada tipus de rondalla ens recorda a un determinat episodi important d'una determinada narració folklòrica, però hem de recordar, que no està present en una única rondalla, sinó en moltes i en cultures molt diverses.

Com comentàvem abans, un aspecte important de la pervivència del gènere és gràcies a l'adaptació de cada rondalla a cultures diferents. Així

doncs, en el procés d'adaptació trobem aspectes com: la complexitat de l'argument, el llenguatge, els noms dels personatges, els topònims i el contingut ideològic dels relats.

Joan Borja ens explica en l'article "Sant Vicent Ferrer en l'imaginari popular valencià: una aproximació etnopoètica al cicle narratiu dels miracles vicentins" (2014) que els miracles del sant valencià es corresponen en molts casos a una "idiosincràtica gramàtica de la fantasia". Trobem molts exemples en l'imaginari valencià que també són coneguts en l'imaginari col·lectiu i per tant, venen de diferents cultures. És el cas de la història "The horse learns not to eat" o "A young woman disguised as a man wooed by the queen", la primera història és la d'un personatge acompanyat de la seua burreta, això és en la nostra cultura Sant Vicent acompanyat de la burreta a la qual volia ensenyar a no menjar i quan ho va aconseguir es va morir; la segona, remet a una rondalla valenciana recopilada per Enric Valor, "El patge saguntí" en què trobem una dona a la qual li apareix un sant a ajudar-la, òbviament és Sant Vicent Ferrer.

Imatge extreta de les *Rondalles Valencianes*, d'Enric Valor

Com hem vist anteriorment les nostres rondalles es corresponen amb històries de l'imaginari col·lectiu europeu o altres cultures, per tant, és convenient nombrar que existeix un índex internacional anomenat *The Types of International Folktales* o també "Classificació Aarne-Thompson-Uther". . El primer que va recollir aquestes contarelles o faules va ser Aarne l'any 1910 i uns anys més tard, durant els anys 30, Thompson va completar i ampliar l'estudi. Però, no serà fins el 2004 que Uther continua ampliant i

canviant aspectes d'aquest recull de rondalles. Aquest índex usa un sistema per a identificar les rondalles: en primer lloc, s'utilitza l'acrònim ATU més el número que li correspon a cada història. Per tant, cada rondalla està classificada amb una numeració que anirà després de l'acrònim ATU.

Així mateix, trobem bàsicament 3 tipus de rondalles: meravellosa, d'animals d'enginy és més complexa ja que s'apropa més al gènere novel·lístic pel que fa al contingut. En aquest cas, trobem la vinculació als sentiments i a les debilitats humanes, com per exemple, el valor, la saviesa adquirida per l'experiència o els conflictes sobre la propietat. També, és convenient destacar que a diferència de les altres dos tipologies, en aquesta el conflicte es resol gràcies a l'enginy i no a allò meravellos.

Per concloure, les rondalles valencianes són materials en què podem trobar representats una ampla galeria dels tipus rondallístics divulgats arreu del món. Així doncs, com hem comentat abans, les nostres històries també són les històries de moltes altres cultures però amb adaptacions diferents. La seua càrrega cultural i la seua forma de transmetre's fan que les rondalles siguin un gènere ben viu en la nostra societat.

Bibliografia

BORJA, JOAN (2014). "Sant Vicent Ferrer en l'imaginari popular valencià: una aproximació etnopoètica al cicle narratiu dels miracles vicentins". *Mirabilia: electronic journal of antiquity and middle ages*, [en línia], 2014, n.º 19, pp. 295-50, <https://raco.cat/index.php/Mirabilia/article/view/286978> [Consulta: 21-03-2022].

BORJA, JOAN (2015). *Papers d'etnopoètica*. Barcelona: L'Abadia de Montserrat

Josep Cardona, el Persa, deu anys d'absència d'un artista genial

Jaume Buigues i Vila

Ara que fa deu anys del traspàs de l'artista polifacètic aveïnat a Xàbia, Josep Cardona, *El Persa* (València 1943 – 2012), il·lustrador, escriptor, inventor d'objectes increïbles, com la *Mascarilla Masticadora Bowebraüi*, escultor, pintor, erudit i gran conversador, li volem retre un petit homenatge amb aquesta ressenya i repàs a les creacions i a les activitats que, vinculades amb el municipi de Teulada, va dur a terme aquest creador durant els darrers anys de la seua vida, fins que un càncer de pulmó va acabar amb ell.

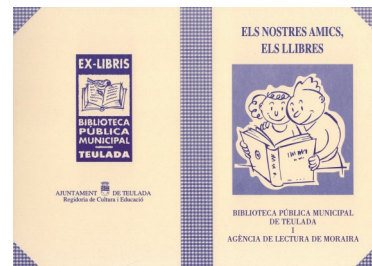

Logo "El Persa"

El Persa, sobrenom que li va posar a Josep Cardona un catedràtic fascinat amb la figura i les gestes d'Alexandre el Gran, quan era estudiant a l'Escola d'Arquitectura de Barcelona, es va convertir en el nom artístic i vital d'un mestre en l'art de la creació de retallables, quadernets per a acolorir, àlbums de cromos, còmics, baralles de naips, passatemps, targetes postals i altres gèneres de l'anomenada impremta efímera que Josep Cardona dignificava i transformava en art permanent i matèria per a col·leccionistes captivats per la fascinant originalitat dels seus treballs. I tot i que l'autor d'aquesta producció frèvola haja desaparegut, quan, per exemple, alguna persona munta un dels seus retallables, alguna cosa de l'autor roman present i viva en el resultat de la seua obra.

Sense ànim que aquest escrit es convertisca en una relació de les tasques i l'inventari cronològic de les col·laboracions i treballs duts a cap per Josep Cardona al municipi de Teulada us presentem, a mode de repàs, en primer lloc, la seua relació amb la Biblioteca Municipal de Teulada, amb què va participar en campanyes d'animació a la lectura

dirigides a l'alumnat de primària i secundària del municipi, per a la qual cosa va elaborar un fullet de passatemps i va crear el quadernet il·lustrat muntable sobre com es fa un llibre "Els nostres amics els llibres". Va dissenyar, durant uns quants Nadals, la "Carta als Reis d'Orient"; va ser membre del jurat del concurs escolar de targetes de Nadal, va crear la portada de l'efímera publicació del concurs "Contes d'Escola", va realitzar tallers del còmic per a l'alumnat de l'IES Teulada, el resultat dels quals es va plasmar en una exposició dels treballs realitzat per l'alumnat de secundària. I a més, el Persa, va obsequiar la Biblioteca amb l'ex-libris que s'ha convertit en el seu logotip.

Els nostres amics els llibres

També, a la Biblioteca Municipal de Teulada, va presentar els seus llibres "*El Persa, ese desconocido*", publicat

l'any 2007 per l'editorial valenciana *Media Vaca*, en què es recull una antologia dels seus textos, dibuixos, curiositats i historietes per a gaudi de qui el llegisca, d'entre les quals cal destacar la dissertació que fa sobre "*La Pelota Postal Descascari-llable*", i la inclusió en el llibre del retallable de l'avió *El Rayo Rojo*; i "*El mar en una botella: las tertulias del Imperial*", una col·lecció de relats amb il·lustracions que publica l'any 2009 l'editorial madrilenya *Rey Lear*, i de les quals s'hi va fer una exposició en la pròpia Biblioteca.

Va dissenyar els logotips de la Regidoria de Cultura de l'ajuntament de Teulada, de la Festa i Mercat Medieval de Teulada, que es convertí en moneda metàl·lica i en bosses de paper, el del Con-

servatori Elemental de Música, de vida curta, ja que va ser reemplaçat en assolir el Conservatori el grau professional, i el de la Colla el Falçó, Associació dolçainers i tabaleters de Teulada. Per al Conservatori Elemental va preparar les il·lustracions per a la campanya “T’agrada la Música” amb el disseny d’imatges personalitzades de cadascuna de les especialitat que s’impartien i amb elles va dissenyar una postal, adhesius i un fullet divulgatiu que animava a matricular-se al Conservatori.

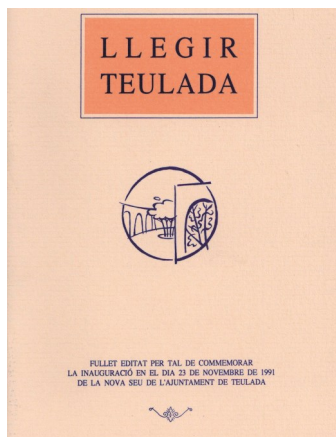

Moneda Festa Medievall

Cant Coral

Però abans d’açò havia preparat per a l’ajuntament de Teulada, l’any 1991, amb motiu de la inauguració de la nova Casa Consistorial, el llibret il·lustrat “Llegir Teulada”. Posteriorment dissenyà els retallables del Castell de Moraira i de l’ermita de la Divina Pastora, i més recentment el retallable de la Sala de

Llegir Teulada

la Vila o del Justícia i els Jurats, amb una tècnica de dibuix exquisida, en què rellueixen els seus coneixements d’arquitectura i la capacitat de plasmar en un full, amb perfecció i fidelitat, les tres dimensions del retallable muntat.

Justament van ser aquestes arquitectures en paper, unes muntades i altres sense muntar, les protagonistes principals de l’exposició “El Persa retalla”, a més d’una mostra de publicacions d’impremta efímera com

Retallable La Sala

làmines per a acolorir, còmics i un llarg etcètera de treballs amb què el Centre Ecomuseogràfic de Teulada li va retre un homenatge pòstum al treball artístic del gran creador de l’art efímer. Una exposició que va ser presentada per l’escriptor i periodista Ignacio Carrión, amic personal de “El Persa”.

Cartell de l’exposició “El Persa retalla”

Josep Cardona estava molt il·lusionat amb els preparatius d’aquesta exposició, que pensàvem seria el primer pas per a l’obertura d’un museu del retallable a la comarca de la Marina, però que malauradament no va poder arribar a veure, així com tampoc va poder

acabar un nou retallable sobre la casa i irau de la seu del Centre Ecomuseogràfic al Bancal Roig de Teulada, en què estava treballant, i un còmic que havia començat sobre l’atac de la pirateria barbaresca a la nau Sant Josep i Santa Clara a la badia de Moraira.

El seu record romandrà sempre viu en la memòria de totes aquelles persones que van gaudir de la seua amistat i en les obres del llegat que ens va deixar .

Una imatge, mil paraules

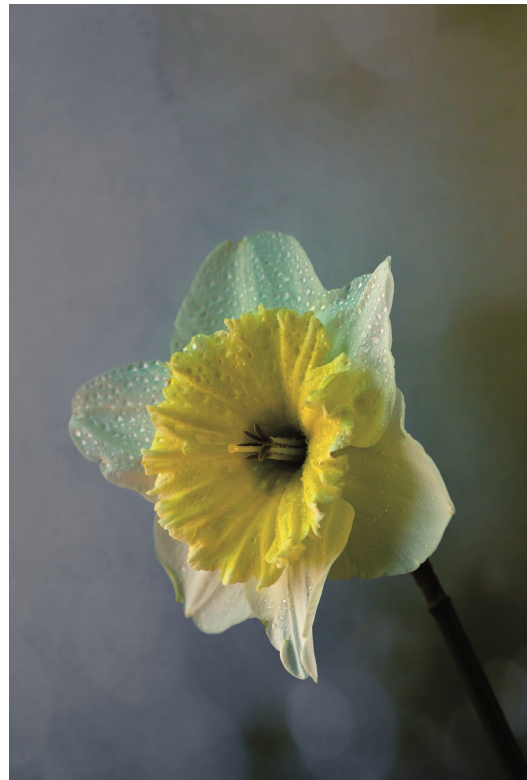
Pere Sala

Carlos Giménez

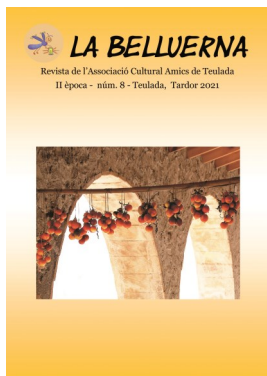
Maria Mengual

Pep Buigues

L'ACAT es mou

Últimes activitats de l'Associació Cultural Amics de Teulada

La Belluerna núm. 8

Encesa al castell de Moraira

Lliurament de premis de la VI Mostra de "Curts de Moscatell"

Escolta **Bastida Ràdio**, el programa quinzenal de la Federació d'Instituts d'Estudis del País Valencià

Cada quinze dies, des d'Aldaia Ràdio, per a la Xarxa d'Emissores Municipals del País Valencià:

Descarrega't els programes anteriors des del nostre Ivoox:

Amb la col·laboració de:

Col·laboració de l'ACAT amb la Federació d'Instituts d'Estudis del País Valencià

